

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Навчально-науковий інститут лісового
і садово-паркового господарства
Кафедра відтворення лісів та лісових меліорацій

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ВІДТВОРЕННЯ ЛІСІВ ТА ЛІСОВА МЕЛІОРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ВИТОКИ, СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ АНТРОПОЦЕНУ

(присвячена 100-річчю кафедри відтворення лісів
та лісових меліорацій)

6-8 листопада 2019 р.

м. Київ, Україна

СОСНА ЖОРСТКА (*PINUS RIGIDA* MILL.) У СВІЖИХ БОРАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ПОЛІССЯ

І.Д. Іванюк, кандидат сільськогосподарських наук,

Я.Д. Фучило, доктор сільськогосподарських наук,

О.М. Коркуленко, А.Л. Соботович,

кандидати сільськогосподарських наук,

Т.С. Ганжالیук, викладач

Малинський лісотехнічний коледж, м. Малин, Україна

Свіжі бори характеризуються бідними неструктурованими піщаними ґрунтами з низькою вологоутримуючою здатністю. У зв'язку з цим, асортимент деревних і чагарникових порід для створення лісових насаджень тут дуже обмежений. Для підвищення біологічної стійкості насаджень сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.) – головної лісоформуючої породи в борах, до їх складу, як правило, вводять березу повислу та деякі чагарники.

Для підвищення біологічного різноманіття деревних рослин, у борових умовах, особливо на староорних піщаних ґрунтах та на піщаних аренах, де є небезпека перенесення піску вітром, у якості супутньої породи до сосни звичайної доцільно вводити інтродуценти, зокрема – сосну жорстку (*Pinus rigida* Mill.).

Цей північноамериканський вид природно зростає в Аппалачах і в районах, прилеглих до Атлантичного узбережжя США, від канадських провінцій Квебек і Онтаріо та американських штатів Мен і Нью-Йорк до північних районів Джорджії і Південної Кароліни. На півночі це невисоке (4-5 м) кущоподібне деревце, а в сприятливих умовах (в Пенсільванії) досягає висоти понад 30 м і діаметра стовбура 90 см. Часто зростає як на бідних сухих ґрунтах, так і на заболочених.

Сосна жорстка характеризується широкопірамідальною або округлою неправильної форми кроною, утвореною розлогими гілками. Стовбур і гілки з численними короткими пагонами, густо покритими хвоєю. Кора темна, глибоко-борозенчаста. Пагони голі, спочатку світло-зелені, потім буро-оранжеві. Бруньки буро-жовті смолисті яйцеподібні, загострені, 6-14 мм завдовжки. Хвоїнки зібрані в пучку по 3, темно-зелені, щільні, колючі, злегка закручені, 6-12 мм завдовжки і шириною до 2 мм, опадають через два роки. Шишки бічні, майже сидячі, яйцеподібні, симетричні, 3-8 см довжиною та 4-5

см шириною, світло-коричневі або сірі, зібрані в кільця по 3-5 штук, довго залишаються на деревах після випадання насіння. Воно у сосни жорсткої дрібне (довжиною 4 мм), з довгою крилаткою (до 1,5 см). Маса 1000 шт. – близько 7 г. Зростає повільно, схильна до утворення кривих стовбурів. Деревина малоцінна, смолиста. Важливою її особливістю є здатність утворювати кореневу поросль від пня.

У сімдесятих роках минулого століття лісогосподарські підприємства України широко вводили у насадження сосни звичайної інші види сосни, в тому числі – сосну жорстку. Одне з характерних таких насаджень досліджувалось нами в умовах свіжого бору в Іршанському лісництві ДП «Малинське лісове господарство» (табл.).

Лісівничо-таксаційна характеристика 41-річного насадження сосни жорсткої з сосною звичайною

Порода	Висота, м	Діаметр, см	Густота, шт./га	Сума площ п.п., м ² /га	Запас, м ³ /га	Бонітет
Сосна жорстка	12,6	13,7	1600	23,62	153	2
Сосна звичайна	16,0	18,8	500	13,90	110	1
Разом			2100	37,52	263	

Як видно з наведених даних, за сумісного зростання досліджуваних видів в умовах свіжого бору, сосна жорстка має суттєво менші таксаційні показники. Зокрема середня висота її дерев на 3,4 м, а середній діаметр на 5,1 см менші порівняно з сосною звичайною.

Також негативом сосни жорсткої є її низька стійкість до навали снігу, внаслідок чого до 25% її дерев у досліджуваному насадженні сильно викривлені. Серед переваг сосни жорсткої є вища збереженість дерев та здатність до відновлення надземної частини після її зрізування. Майже на кожному з пеньків, видалених у процесі проведення проріджень, відросло по 5-7 пагонів, які сформували кущоподібні крони заввишки до 90 см.

Отже, незважаючи на відносно низьку продуктивність деревини, сосна жорстка може з успіхом використовуватись на бідних піщаних землях Полісся як супутня порода та як цінна меліоративна рослина для закріплення рухомих пісків.